

Enes'in Annesi

Nureddin Yıldız'ın "Hadislerle Diriliş" (160.) dersidir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. وَصَلَّى اللَّهُ وَسَلَّم عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ.

Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd, Efendimiz Muhammed aleyhisselama, ailesine, ashabına salat ve selam olsun.

Ashab-ı kiram hakkında veya sahabilerden birini konuşmak bazı hatırlatmaları mecbur kılıyor.

Sahabiler, bizim Allah'a bağlandığımız din zincirinin ilk halkasını oluşturuyorlar. Ne hadis-i şerifleri ne de Kur'an-ı Kerim'i ashab-ı kiram aradan çıkarıldıktan sonra var kabul edemeyiz. İlk namaz pratiğinin gösterilmesinden Kur'an'ın ilk defa okunmasına, Allah adına yapılacak herhangi bir işe müracaat edilince karşımıza hemen ashabin kilit rolü çıkıverir. Bu sebeple Müslümanlığımız ile ashab-ı kiram, sağ ve sol elin birbirini tamamlamasıyla bile yeterli örneklenemeyecek kadar iç içe ve birbirine bağlı konumdadır.

Ancak ashab, mesela Peygamber aleyhissalatu vesselaminkine benzer bir kimlik sahibi değildi. Onlar bizimkiyle benzeştirilebilecek bir kimlik taşıyorlardı. Onlardan hiç kimseye vahiy gelmedi. Bizim öğrendiğimiz gibi öğrendikleri bir din yaşadılar. Aralarından hiçbirisi masum da değildir, günah işleme potansiyeli olan kimselerdi. Yüzde yüz insan... Üstelik aralarından birkaçı hariç, İslam toprağında doğmuş ve Resûlullah'ın adını verdiği Müslüman ebeveynlerin çocukları da değillerdi. Büyük bölümü hayatın en çirkin günlerini ve zulmün en koyusunu yaşadıkten sonra sıyrılarak Allah'ı ve Resûlullah'ı bulmuştu.

Bu tespitin ortak sonucu şudur ki biz, ashab-ı kiram topluluğunu incelerken ya da onlardan birinin hayatına dair kesitlerden ders çıkaracağımızda, adeta rüya yorumlar gibi bir inceleme yapmıyoruz. Ulaşılamayacak, erişilemez, aynısı tekrarlanamaz şeylerden söz etmiyoruz. Bizim iki binli yıllardaki imanî durumumuzdan onlarca kere çok daha kötü şartlarda yaşıyorken sonraları o övülmüş ve yüceltilmiş konumlara kavuşmuşlardı. Hiçbirimizin babası, kendi kızını toprağa canlıyken gömmüş değildir. Bu dersimizi takip edenler arasında alkol tüketen kimsenin de bulunduğunu pek sanmıyoruz. Putlara tapan birinin de aramızdan çıkacağını düşünemeyiz. Hiçbirimiz, Kâbe'nin içini putlarla doldurmak şöyle dursun, Kâbe'ye karşı ayağımızı uzatmak düzeyinde bile edepsizlik işlememiştizdir Allah'ın evine karşı.

Onlar bütün bu kötülükleri işlemiş, bizden çok daha feci şartlarda bir hayatı yaşadıkten sonra melekleşecekleri hayata adım atmışlardı.

Herkes ve her şey için geçerli olduğu gibi elbette onların değişiminde de geri planda Allah'ın lütfu belirleyici olmuştu ancak değişimleri, yüzde yüz alın teri ve emek sayesinde gerçekleşti. Eğer onlara rağmen bir güç, onları değiştirse ve yukarıdan müdahale edilerek düzelseler, bir el onları istenen hâle getirseydi Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin amcası Ebu Talib için bu yapıldı. Ancak öyle olmadı. Alınlarından sildikleri terle o noktaya ulaştılar.

Ashab-ı kiramı kavrayışımız ve çocuklarımıza tanıtmamızda ne yazık ki eksik bıraktığımız ve hatalı olduğumuz iki husus var. Bunların birincisi, onların sürekli elde kılıç veya ok ile dolaşan, bütün işleri bunlarla ilgili şeylerden ibaret kimseler profilinde resmetmemizdir. Sanki Resûlullah aleyhisselamın örnek nesli, onca büyük başarısını kılıç ve kalkan sayesinde elde etmiş, kesmek ve kesilmek haricinde yetenek ortaya koymamış gibidir. Fakat hakikat böyle değildir.

Efendimiz'in mübarek ashabını başarıya taşıyan etkenleri incelediğimizde kimliklerini var eden geçmişte savaş ve öl/dür/me ile alakalı fedakârlıklar ve bunların etrafındaki bütün kavramların %10'u çok geçebileceğini zannetmiyoruz. Bunu ifade ederken de sahabe-i kiramı tarif eden hadisleri gözümüzün önüne getiriyor, profillerini şekillendiren manzaraları bütününüyle görmeye çalışıyoruz. İbadetin hakkını veren, iman denen mefhumun içini doldurarak yaşayan kimseleri senede birkaç kere

çıktıkları cihaddan ibaret hayatın sahibi olarak görürsek burada yalnızca eksik bir tanıma değil, aynı zamanda çarpık bir anlayış da söz konusudur.

Aile hayatları, nefis terbiyesi başlığına dâhil edilecek maddeler, sosyal yaşantıları ve hayatı on yıl içinde radikal biçimde değiştirmeleri gibi konular bizi ashab-ı kiramın kimliğini sadece ölüm ve öldürmeyle alakalı savaş başlığından çok daha geniş bir çerçevede incelemeye zorlamaktadır.

Nitekim sahabilerin sosyal boyutları, kılıç-kalkan ile ilintili boyutlarından çok daha ileri ve doludur. Kendi çocuğunu diri diri gömerken gözünden yaş bile gelmeyen biri, Allah'ın ayetlerini okurken hüngür hüngür ağlayan birine dönüşmüştür; bu dönüşümü değerlendirmeden onlar hakkında söylenebilecek her şey de güdük kalır.

Daha önemli husus şudur ki bizim ashabı değerlendirmelerimiz büyük oranda erkekleri üzerinden yürümektedir; hâlbuki Ebu Bekir (radiyallahu anh) kadar onun bir de kızı Esmâ'nın üstlendiği tarihî rolü bilmeye mecburuz. Diğer kızı Âişe'nin (radiyallahu anha) her iman eden mümin için ne kadar vazgeçilemez ve tartışılmaz bir üstünlük taşıdığı ise zaten malumdur. Erkeklerinden ibaret bilip algıladığımız ve gözümüzdeki kıymetlerini yalnızca erkekleriyle koruduğumuz ashab-ı kiram algısı bir zulüm çeşididir.

Hatta o kadar ki bazen düşünülduğünde, ashabın erkekleri mi kadınları mı ağırlıktadır, sorusunun cevabı kadınların değer olarak ağırlığının biraz daha fazla olduğu sonucuna çıkabilmektedir. Hatice binti Huveylid'i çıkardığımızda denklemde yaşanacak değişim de bunun ispatıdır. İlk günlerin heyecanlarını ve desteğini Hazreti Hatice sağlamasa şimdi önümüzde duran sahabe ordusunu yine de bulabilir miydik?

Aşere-i mübeşşere (cennetle müjdelenen on sahabe) ve hulefa-i raşidin (ilk dört halife) arasında kadın bulunmaması ve bunların erkeklerden oluşması, kadınların 'olmasa da olur' bir konumda algılanmalarını gerektirmez. Bu biraz da ümmetimizin ağırlığı ve terbiyesinden kaynaklanmış, kadınlarını zor pozisyonlarda kullanmamışlardır. İbadetle ilgili veya hukukî bir dava olacağı zaman kadınlar devreye girmişlerdir. Ümmetimizin edebi böyledir.

Sosyal realiteyi tahlil ederken ashabın kadınlarının en azından %50 ağırlığı bulunduğunu göremiyorsak konuyu değerlendirme kabiliyetimiz de yok demektir. İnce bir gözlem yürütüldüğünde ashabın kadınlarının bazı durumlarda erkeklerden daha üstün rollerde bulundukları kolaylıkla görülür. Sözelimi Hudeybiye'de Resûlullah'ı düşürüldüğü darboğazdan hanımı kurtarmıştı. Diğer yandan ayetlere bakıldığında, ayet-i kerimelerde de müminler erkek-kadın olarak birbirinden ayrı tutulmayarak muhatap alınmaktadırlar.

Ashab-ı kiramı erkekleri üzerinden anlamaya çalışma gayretinin sonuçlarından biri de kadınlarımızın, sahabe ruhunu yaşama ve yaşatma konusunda 'erkekler kadar' görevli olmadıklarını düşünmeleridir. Hâlbuki geçmiş ve gelecek bütün günahlarının mağfiret edildiği Bedir mücahidlerinin arkasında, onlar sayısınca kadın da duruyordu. Sahabe ruhunu yaşamada, aslında kadınların erkeklerden önce atılmaları gerekecek kadar fazla gerekçe olduğu hâlde, hocalarımızın sunumlarında ve eğitim mesafelerimiz kat edilirken adeta özellikle erkeklerden ibaret bir örneklik dünyası sunuluyor. Bu nedenle de belki şimdiye dek Anadolu'nun köylerinden yüzlerce kızımız kendini Hazreti Hatice'nin fedakâr ruhunu ve onun yaşadığı şeriatı hissedemiyor. Ümmetimizin kadınları, ashabın kadınları gibi olup ilk kıvılcımı çıkarma kabiliyetini yakalayabilir, erkeklerin başaramadıklarının altından kalkabilirler.

Sahabe ruhu ve heyecanı konusunda kadınların öne geçmiş olmaları, Ebu Bekirleşme ve Ömerleşme macerasını engellemez, onlar ayrı faziletlerdir. Kadınların Resûlullah sallallahu aleyhi ve selleme verdiği maddî, bedensel, manevî destekler -ki bunların hepsi sadece Hatice radiyallahu anhada bile toplanmıştır- tartışmasıdır. Bu kadınların tavırları günümüzde sahabe tavrı olarak ele alındığı, örnek ve timsal hâline getirildiğinde belki binlerce kadın artık kuaför kapılarını aşındırmaktan vazgeçip

vaktini Kur'an'ın yolunda kıymetlendirmeye başlayacağı heyecanı keşfedecektir. Binlerce kadın, "Bu meclis ashabın kadınlarının oturacağı vasıfta değil!" diyerek dedikodu meclislerini terk edecek cesareti bulacaktır.

Ancak tıpkı ashab-ı kiramı kılıç ve mızrak sahneleriyle sınırladığımız hatalı bakışın başka versiyonu olan, erkeklerden ibaret ashab algısı, yaşanacak sevinç sahnelerimizin önünde engel teşkil ediyor. Hayatı yaşamış ve dolu dolu değerlendirmiş bir nesil nasıl erkeklerden ibaret olabilir? O nesilde kadınların Kur'an'a teslimiyeti erkeklerden ileriye, desek belki birçok anlamda mübalağa etmemiş sayılırız. Bugün 'kadın hakları' denen kriterlere aykırı bulunduğu için savaşılan kaideler indirildiğinde sahabe kadınların tek biri bile karşı çıkmayı aklından geçirmemişti. Bu iman kuvveti değilse nedir?

*

Meşhur sahabe Enes bin Mâlik'in annesi Ümmü Süleym (asıl adı Rümeysa'dır), kıyamet günü şefaatinin umduğumuz ve minnettarlığımızı ifade için elini öpme talihine ermeyi dilediğimiz mübarek kadınlardandır. Allah ondan razı olsun.

Ümmü Süleym'in geçmişi, Enes bin Mâlik'i tam tanıyabilmek için de gerekli bazı bilgiler saklamaktadır. Ümmü Süleym'in, ilk kocası Mâlik bin Nudayr ile aralarında bir tartışma yaşanıyor. Henüz Efendimiz aleyhisselam Medine'ye gelmemiştir. Ümmü Süleym, uzaktan haber aldığı bu yeni dine girerek Müslüman olduğunu ilan eder ve kocasıyla araları bozulur. Mâlik bin Nudayr sinirlenerek evini terk edip Şam'a gider, oradayken karıştığı bir kavgada öldürülür. Ümmü Süleym, daha sonra ashabın önemli isimleri arasında sayılacak Ebu Talha ile evlenir. Ebu Talha onunla evlenmek istediğini söylediğinde Ümmü Süleym, "Senin gibi yakışıklı ve zengin bir erkeği reddedecek kadın değilim; ama ben kâfir birini kendime koca edemem" cevabını verip Müslüman olmasını teklif eder. Üstelik Müslümanlığını da mehir olarak kabul edeceğini söyler. Ebu Talha biraz düşünmek için zaman ister ve sonra da kelime-i şahadetini söyleyerek Müslüman olur.

Ashab-ı kiramın İslam'ı anlayışını ele alırken bir kadının bu yaptığı, konumuza muhteşem bir örnektir. Böylece ümmetimizin tarihinde ilk defa bir Müslüman, karşısındaki insanın evlenme talebine, Müslüman olmasını mehir olarak kabul etmeyi şart koşmuştur. Kocasının dindarlığını serveti kabul etmiş bir hanımdır Ümmü Süleym. Hâlbuki güzel ve soylu bir kadın olmasını kolaylıkla paraya dönüştürebilirdi de.

Bir özelliği daha olan bu hanım sahabe, meşhur sahabe Haram bin Milhan'ın küçük kardeşidir. Hatırlayacak olursak bu zat, Efendimiz aleyhisselamın davetçi olarak görevlendirdiği hafız isimlerdendi. Peygamber aleyhisselam, böyle bir grup sahabiyi bir kabileye göndermiş fakat tuzak kurulduğunu bilememiş, yetmiş kişi civarındaki gruba yolda suikast düzenlenerek hepsi hunharca şehid edilmişti. Haram bin Milhan da aralarında idi. Şehid edildiği anda fırlatılan mızrak göğsünden girip sırtından çıkmış, o da mızrağı tutarak coşkuyla "Kâbe'nin Rabbine yemin olsun ki kazandım!" diye bağırıyordu.

Ebu Talha ile evliliğinden Ebu Umeyr ve Abdullah adlı iki çocuğu daha olan Ümmü Süleym, Resûlullah aleyhisselamın Medine'ye hicreti esnasında duldu. Efendimiz'in şehre geldiğini duyunca o zaman 8-10 yaşında olan Enes bin Mâlik'i yanına katıp huzura getirdi. O günü hatırlayan Enes, "Annemin büyük bir başörtüsü vardı, onun yarısını kendi başına sarıp diğer yarısıyla beni örttü" diye anlatıyor. Ümmü Süleym, huzuruna geldiği Resûlullah aleyhisselama şöyle söylüyor: "Ey Allah'ın Resûlü, bakıyorum da Ensar'ın benim gibi dul olmayanları sana güzel hediyeler getirmiş. Ben dul bir kadıyım. Bu dünyada Allah'ın bana şu çocuğumdan başka varlığım yok. Ben de sana bunu getirdim. Müsaade edersen evinde hizmetçi olarak kalsın."

Başka hiçbir varlığı olmayan, sadece küçük bir çocuğu olan bir kadının duygusunu ancak dul bir kadına sorarak öğrenebiliriz. Mesela erkekler olarak biz bu duygu hakkında konuşabiliriz ama ne olduğunu

bilemeyiz. Hayattaki tek dayanağı olan çocuğunu Resûlullah’a götürüp veriyor. Ve üzerine, “Ama dua et ona” diyor. Peygamber aleyhissalatu vesselam da şöyle dua ediyor: *“Allah’ım, bu çocuğun malını ve neslini çoğalt.”*

Enes radiyallahu anh bu duanın üzerinden yıllar geçtikten sonra malının sayamayacak kadar çok olduğunu ve çocuklarıyla torunlarının sayısının 100’ü aştığını söylemiştir. Bazı rivayetlerde de vefatı esnasında torunlarının 120’den fazla olduğu zikredilmektedir. Bir insan için muhteşem bir bahtıyarlıktır bu.

Ebu Talha ile evliliğinden doğan, Enes bin Mâlik’in üvey kardeşi Ebu Umeyr ise Peygamber aleyhisselamın, ölen kuşu için taziyeye gittiği ve “Ebu Umeyr, ne oldu kuşuna?” dediği meşhur çocuktur. Bu çocuk, Ebu Talha’nın şehir dışına gittiği bir gün vefat ediyor. Bu vefat hadisesi ve sonrasında gelişenler bize Ümmü Süleym’in imanı ve Müslüman karakteri etrafında güçlü dersler vermektedir. (Buharî, 1301, 5470; Müslim, 2144)

Ümmü Süleym yakın komşularını, kocasına çocuğunun ölümünü hemen haber vermemeleri konusunda uyarmış. Akşam Ebu Talha gelinceye dek çocuğun naaşını hazırlamış, üzerini örtmüş. Ebu Talha eve geldiğinde selam vermiş ve zaten hasta olan çocuğun ne durumda olduğunu sormuş. Ümmü Süleym, “Zannediyorum rahatladı” cevabını vermiş ama henüz yeni uyuduğunu, rahatsız etmemesini de eklemiş. Ebu Talha yerine oturunca eşi ona pişirdiği yemekten ikram etmiş ve özel kokusundan sürünüp güzel entarisini giydikten sonra ilişkiye girmişler. Kocasının rahatladığını görünce de Ümmü Süleym ona, “Sana bir soru soracağım” diyerek komşunun evinde bir tartışma döndüğünü, kendisinin cevabını merak ettiğini söylemiş. Ebu Talha ne olduğunu merakla sorunca da şu soruyu sormuş: “Komşunun biri diğerinden aldığı emaneti vakti gelince teslim etmese buna ne dersin?”

Ebu Talha, “Öyle şey olur mu; emaneti sahibine vermek lazım” deyince Ümmü Süleym ona gerçekten böyle mi düşündüğünü sorup yeniden onay almış ve çocuğa işaret ederek şöyle söylemiş: “İşte bu çocuğu sahibi geri aldı. Çocuğu Allah bize emanet vermişti, geri aldı.”

(Filmde olsa insan böyle bir sahneyi ‘abartılı’ bulur... Fakat Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem hakemlik ettiği, üzerinde hiçbir tereddüdümüz bulunmaksızın bize kadar ulaşan ve en güvenilir kaynaklarımızda anlatılan bir vakadan söz ediyoruz.)

Bunun üzerine Ebu Talha ayağa fırlıyor ve ona “Ne yaptın sen!” diyerek çocuğun ölümünü kendisine haber vermemesine kızıyor. Sabah namazında da doğruca Efendimiz aleyhisselamın huzuruna gidip eşini şikâyet ediyor, olanları anlatıyor. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, “Siz bu gece ilişkiye girdiniz, değil mi?” buyuruyor ve şöyle söylüyor: *“Umuyorum ki Allah, bu ilişkinize bereket verecektir.”*

O gecenin mahsulü olan çocuk doğduğunda Ümmü Süleym, yavrusunu kundaklayıp oğlu Enes’e vererek Resûlullah’a götürmesini söylüyor. Efendimiz çocuğu kucağına alarak *“Seninle hurma gönderdi mi?”* diye soruyor ve hurmaların birini ağzında güzelce yumuşattıktan sonra çocuğun dudaklarına sürüyor. Çocuk dudağına sürülen hurmayı yalayınca da *“Şu Medine’nin bebekleri bile hurma seviyor”* buyuruyor.

Buharî’nin rivayetinin sonunda nakledildiğine göre tâbiinden Süfyan şöyle demiştir: “O çocuğun (Abdullah) dokuz çocuğu olduğunu gördüm. Dokuzu da Kur’an kurrasıydı.”

Böylece Peygamber aleyhisselamın o geceki ilişkinin bereketli olmasını temenni edişi, oradan gelecek çocukların Kur’an hizmetkârı olarak adlarının kıyamet sabahına dek hayırla anılmaları şeklinde tecelli ediyor.

*

Ümmü Süleym'den ders çıkaracağımız vadide, onunla bizim zamanımızdaki kadınların imanını ve dirayetini kıyaslamak gibi hatalı çıkarımlara yol açacak bir yola girmemeliyiz. Herkes imanına göre kendini kıyaslayabilir, bu kabiliyeti olmayanaysa zaten söylense de yapacağı bir şey yoktur.

*

Bir ayrıntı olarak şunu da kaydetmeden geçmeyelim: Ümmü Süleym'in kocasına söylediği söz yalan hükmüne dâhil midir?

Bu söz yalan değil, terviyedir. Edebiyatta da yeri bulunan fikhî bir terim olarak terviye, gerçeği gizlemek ama yalan söylememektir, caizdir. Ümmü Süleym, "çocuğumuz ölmedi" dememiş, "rahatladığını zannediyorum" demiştir. Kocasının zannettiği ile Ümmü Süleym'in yalan söylediği aynı şey değildir. Gerçeği gizlemiştir ancak bunu yalanla başarmış değildir.

Ayrıca Ümmü Süleym'in yaptığı, bir ana için dünyada katlanılabilecek en ağır şeylerden olan, çocuğunun ölümüne tahammül anında bile aile huzuru ve eş mutluluğuna özenmektir. Sahabe kadınının bu tavrı çok dikkat çekicidir: Eşinin nasıl olsa öğreneceği bir durumu bari hafifleterek öğrenmesini sağlamaya çalışmıştır. Ailesinin huzurla ve saadetle devam etmesi için... Ailesinin mutluluğunu ölen çocuğuyla birlikte öldürmemiştir. Böyle bir kadının eşler arası mutluluktan ve aile devamlılığından ne anladığı, üzerine düşünölesi bir konudur.

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. وَصَلَّى اللّٰهُ وَسَلَّمْ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَىٰ اٰلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ.

Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd, Efendimiz Muhammed aleyhisselama, ailesine, ashabına salat ve selam olsun.